

Justitie: meer stand dan bijstand?

 Koen Raes

 Hoofdredacteur

Buitenlandse commentatoren hebben er zich, naar aanleiding van de recente gebeurtenissen rond de zaak-Dutroux, over verbaasd dat het gerecht in België kennelijk zo weinig gezag uitstraalt en door de media, de publieke opinie en de politiek openlijk wordt aangevallen. *Contempt of court* blijkt in België een kwestie van gezond verstand. Men kan geneigd zijn de oorzaken hiervan slechts in de actualiteit te zoeken. Maar in werkelijkheid heeft het wantrouwen ten aanzien van de justitie belangrijke historische wortels, die mede kunnen verklaren waarom de commotie rond het arrest-Connerotte in Vlaanderen veel groter was dan in Wallonië. Het Belgische gerecht wordt niet meteen als het geweten van de natie (h)erkend.

Dat gerecht heeft zich immers altijd al vooral als een conservatieve kracht geprofileerd. De opkomende arbeidersbeweging heeft sedert het midden van de 19e eeuw in het gerecht niet meteen een bondgenoot gevonden in haar sociale strijd. Een eerste historische afspraak werd gemist. Het bestaan van lekenrechters in de arbeidsgerechten getuigt nog van dit wantrouwen tegenover een 'onpartijdige magistratuur' en in de actuele arbeidersbeweging zijn nog vele sporen aan te wijzen die een afkeer voor 'de weg van het recht' veruiterlijken.

Ook de Vlaamse beweging heeft nooit hoog opgelopen met justitie. Lange tijd heeft het gerecht openlijk aan de kant van de Franstaligheid gestaan en maar schoorvoetend de vernederlandsing van haar instellingen geduld; een tweede gemiste afspraak. Daar komt nog bij dat dit gerecht zich gedurende de repressie-periode voor vele Vlamingen nog meer de reputatie van partijdigheid op de hals heeft gehaald.

'Deze rechtsstaat is de onze niet' is dus een slogan waarin zowel de arbeidersbeweging als de Vlaamse beweging zich konden herkennen.

De Belgische magistraat kan niet tippen aan het gezag van zijn Engelse of Nederlandse collega.

Uit de indrukwekkende stijging van het aantal rechtsgedingen in de jaren zeventig mag niet meteen worden besloten dat dit een groter vertrouwen in de justitie met zich zou hebben gebracht. Want precies in die periode heeft de justitie zich, in tegenstelling tot alle ons omringende landen, in blinde zelfgenoegzaamheid gehuld en ten derden male een historische afspraak gemist. De algemeen-maatschappelijke democratiseringsgolf werd door de justitie niet gevolgd, integendeel bestreden. Terwijl overal werd geijverd voor een democratisering van de rechtstoegang ('access to justice') en van de rechtshulp ('legal aid') werden dergelijke initiatieven (zoals de Wetswinkels) bij ons bestreden, én door de magistraten, én door de advocatuur, én door de politieke partijen. Men wist in België de boot van de democratisering en modernisering van het gerecht af te houden. Het afbouwen van drempels op 'de weg naar het gerecht' vormde niet bepaald een centrale bekommernis van gezagsdragers. Niks geen 'sociale rechtshulp' in België, zoals in Nederland, niks geen 'syndicats de la magistrature', zoals in Frankrijk. Het justitieel apparaat bleef op dezelfde wijze 'recht spreken', alsof er niets zou zijn veranderd in de maatschappij. De bouwvallige gerechtsgebouwen kunnen symbool staan voor een justitie die onder het mom van 'de waardigheid van het ambt' steeds meer vervreemde van de maatschappij. De politieke bekommernissen om het gerecht beperken zich tot bemoeienissen met benoemingen, maar structureel bleef alles ongewijzigd, ondanks de exponentiële groei van de wetgeving en van het aantal aangespannen rechtszaken, ondanks het nieuw Gerechtelijk Wetboek van 1967, ondanks de federalisering, ondanks de instelling van nieuwe rechtscolleges (Raad van State, Arbitragehof)

of de uitbreiding van hun bevoegdheden, ondanks de toename van het aantal magistraten, advocaten en juristen in het algemeen.

De politieke wereld is zich daar ondertussen wel van bewust; ten slotte zijn de minister van binnenlandse zaken en de minister van justitie niet toevallig oud-Wetswinkeliers. Ook in de magistratuur beweegt één en ander, zoals uit de initiatiefgroep *Magistratuur en Maatschappij* blijkt.

Maar historische afspraken mist men niet ongestraft. Door de onwil om te moderniseren en te democratiseren stapelden de ongenoegens ten aanzien van de justitie zich alsmaar op, terwijl diezelfde justitie iedere externe kritiek bleef afwimpelen en het vertikte intern orde op zaken te stellen.

De justitie staat reeds jaren onder sterke druk en heeft zich in zaken als het onderzoek naar de Bende van Nijvel, milieu- en corruptieschandalen, de Agusta-affaire, de zaak-Cools, de zaak-Van Noppen, de vrouwenhandel en uiteindelijk de pedofiliënetwerken, vooral omwille van zijn falen in de kijker én te kijk gezet. De justitie heeft zich ondertussen, om een amalgaam van redenen, de toorn van zowat iedereen op de hals gehaald. Het parlement, de regering, de media; ze hebben allemaal wel een eitje te pellen met de justitie, en vice versa. Er wordt al lang niet meer op eieren gelopen, er wordt gewoon mee gegooid.

De context voor een fundamentele discussie is vandaag zo grondig verziekt dat de publieke

opinie ook de naleving van algemene rechtsbeginselen als blijk van een gescleroseerd juridisch apparaat met de vingers wijst; alsof de rechtsstaat zélf de oorzaak van de malaise zou zijn. Het beginsel van de onschendbaarheid van het parlementslid, van de onschuld van een verdachte, van de onpartijdigheid van de rechter, moeten er samen met de wet Lejeune, de vrijheid van meningsuiting, de parlementaire vertegenwoordiging of de rechten van de verdediging allemaal aan geloven. Niet deze rechtsstaat, maar de rechtsstaat zélf is voor velen 'de onze' niet meer.

Dit is inderdaad niets anders dan een crisis van het regime, waar nog slechts een operatie *Schone Handen* soelaas kan bieden. Wetten en procedures moeten transparanter gemaakt, het autoritarisme binnen het gerechtelijk apparaat afgebouwd, de benoemingen gedepolitiseerd, de interne en externe relaties geolied, het evenwicht tussen partijen in een geding hersteld, de achterstand weggewerkt, incompetenten en opportunisten verwijderd, het gerechtelijk bestuur geresponsabiliseerd, de toegang tot en het functioneren van het gerecht gedemocratiseerd worden. Indien dat niet gebeurt, dreigt de justitie een vierde historische afspraak te missen en dat zou haar en de democratische rechtsstaat wel eens fataal kunnen worden. Dan zal met *Grove Borstels* een *Grote Kuis* worden gehouden, waar de democratie en de rechtsstaat verarmd uit te voorschijn zullen komen.